

door Roger JANSOONE

13. NIEUWE ORDE, COLLABORATIE, V.N.V. EN ZWARTE BRIGADE

“ Strak staan de vaandels in de morgen.

Aartsengelen roeren de trom.

De jonge karavanen zetten aan. “

(Wies Moens, “De Boodschap”, 1920)

“Het lijkt geen twijfel dat we binnenkort, elk op zijn plaats, elk op zijn manier in *de nieuwe orde* stand zullen moeten vatten en dus een bepaalde rol zullen moeten spelen.”

(Prof. P. Sobry, K.U.L., in “Universitas” 25.10.1936)

Voedingsbodem van de collaboratie

De collaboratie (en de omvang ervan) tijdens WO.2 is voor de huidige generaties nog steeds “iets” totaal onbegrijpelijk en niet nader te omschrijven. Bijgevolg ontstaat nogal vlug de neiging om dit allemaal zonder enige nuancering en dus letterlijk en figuurlijk “wit/zwart” te gaan bekijken. De reactie is dan ook doorgaans eenzijdig negatief. Maar in werkelijkheid ging het hier om een *zeer complex maatschappelijk fenomeen*, waarvan de wortels teruggaan tot een heel eind in het interbellum en soms zelfs nog verder. Een kritisch en objectief onderzoek is dus meer dan noodzakelijk, uiteraard zonder enige bijbedoeling tot “verschoning” van wat moreel en/of strafrechtelijk verwerpelijk is. En hoe netelig en delicaat dit onderwerp tot op vandaag ook moge zijn, toch lijkt nu eindelijk – na meer dan een halve eeuw – de tijd te zijn aangebroken om een en ander in een strikt historisch daglicht te gaan bekijken ... op gevaar af van het ongewild heropwekken van misschien nog steeds sluimerende passies!

De geschiedkundige doet vaststellingen, spoort de oorzaken op en poogt voor feiten en toestanden een bevredigende verklaring te vinden na grondige analyse van alle bevindingen. Een eerste vaststelling is het feit dat tijdens de bezetting zowel in België als in andere bezette landen een opvallend groot aantal burgers ertoe bereid werden gevonden om op een of andere manier te collaboreren met de bezetter. Uit het ongelooflijk groot aantal dossiers (405.000!!), na de bevrijding door de Krijgsraden aangelegd tegen echte of vermeende collaborateurs, kan - uiteraard enkel geprojecteerd op de actieve bevolking - worden afgeleid dat ongeveer 1 op 9 inwoners van ons land ergens “fout” moet geweest zijn! Dit lijkt en is alleszins overdreven (uiteindelijk werden ca. 53.000 Belgen veroordeeld wegens collaboratie) maar het geeft toch een idee van de omvang van deze problematiek. Waarbij dan anderzijds niet uit het oog mag worden verloren dat in dat fantastisch aantal van 405.000 dossiers niet begrepen zijn de dossiers die *niet* werden aangelegd, meer bepaald tegen de eigenlijke *hoofdrolspeleers* van de collaboratie in en achter de schermen, in en achter de kolossale en schier onuitputtelijke Duitse oorlogsinspanning (de “totale Krieg”), met name het zelfgenoegzaam profitariaat van de economische, financiële en industriële collaboratie ... met zelf in veel gevallen een collaboratieverleden “avant la lettre” dat teruggaat tot in de jaren dertig!

In onze vaderlandse geschiedenis bestaat van iets dergelijks geen enkel precedent. Zelfs de collaboratie tijdens W.O.1 (het “activisme”) was, in vergelijking hiermede, zeer bescheiden. Vandaar de prangende vraag: hoe was dit toch mogelijk? Welke waren de beweegredenen? Wat bleef er plots nog over van traditionele en thuis en op school bijgebrachte ethische waarden en normen, zoals vaderlandsliefde, burgerzin, plichtsbesef, vrijheidsliefde, morele verantwoordelijkheid, medemenselijkheid, ...? Een halve eeuw later beseffen wij in ieder geval dat wij nog steeds niet precies weten hoe wij dit allemaal moeten verklaren ... omdat “dit allemaal” zo

vreselijk ingewikkeld en complex is. Toch wordt hier een poging ondernomen om in zekere mate een verklaring te vinden (weliswaar zoveel mogelijk toegespitst op de Oostendse microkosmos), en dit zonder enige bijbedoeling tot verontschuldiging of tot het goedpraten van wat er is gebeurd en eigenlijk niet had mogen gebeuren.

Ofschoon hierover geen precieze gegevens voorhanden zijn, overheerst wel de indruk dat in Oostende de collaboratie niet dezelfde omvang heeft genomen als landelijk wél het geval was. De reden hiervoor ligt vooral in het feit dat alhier (vooral binnen de vissersgemeenschap die tijdens W.O.1 grotendeels was uitgeweken naar Engeland) duidelijk een *anglofiele* gezindheid bestond (een fenomeen dat elders in het land nauwelijks voorkwam, en, indien hiervan sprake was, dan bedoelde men een anglofiele gezindheid ontstaan *tijdens* de bezetting *en niet voordien*). En zij die tijdens W.O.1 waren achtergebleven in Oostende (in een toen “tatkünftig und hartherzig” overheerste oorlogszone), hadden van die brutale Duitse bezetting een hevige haat en wrok overgehouden tegen al wie of wat Duits was of ermede samenspande. Dit was trouwens een belangrijk gegeven waarmede het plaatselijke V.N.V. terdege rekening moest houden, ook al waren de Duitsers zelf hiervoor ongevoelig (of onwetend). Doch om evidente redenen wordt de collaboratie hier uiteraard *niet op een louter plaatselijk niveau* behandeld.

“Sturm und Drang”: ook in Oostende?

Historici hebben meestal weinig belangstelling voor literatuur, poëzie, toneel, kunst en muziek. Ten onrechte, want nergens voelt men beter de “polsslag” van een tijdvak als in al deze artistieke uitdrukkingsvormen. Het interbellum was in dat opzicht wel uniek, in die zin dat na enkele jaren van rauw realisme en expressionisme (onmiddellijk na W.O.1) een periode volgde die gekenmerkt werd door “Sturm und Drang”, een vage en dweepzuchtige romantiek, een tijd van heimwee en verlangen, heimwee naar een groots verleden én verlangen naar een grootse toekomst, geloof in de maakbaarheid van de samenleving, geloof in de komst van nieuwe, andere en betere tijden. Op zichzelf allemaal niet slecht, behalve het feit dat hieraan *geen concreet project* verbonden was, doch enkel wazige denkbeelden en hersenschimmen die weinig of geen verband hielden met de werkelijkheid. Eigenlijk was dit een *gevaarlijke romantiek*, een voedingsbodem voor politieke buitenissigheden en allerlei dwalingen en avonturen. Die “begeestering” kon immers al vlug omslaan in “Begeistering”!

Als men nu een figuur als Van Severen nader bekijkt, met al zijn vreemde toekomstdromen, dan vraagt men zich af: Hoe kwam hij daarbij? Hoe kon hij dit in alle ernst voor een aandachtig luisterend publiek naar voor brengen? Of hoe kon men zich laten meeslepen door de bombastische retoriek van een Cyriel Verschaeve? Het antwoord hierop vindt men deels in de toenmalige kunst en letterkunde. Het was de tijd van heimatliteratuur, heimatliederen en de vele stapliederen zoals “Er groeien idealen, de jeugd is weer bereid!”. Allemaal zeer goed bedoeld, maar... Samengebald kwam die tijdsgeest het best tot uitdrukking in de poëzie, die niet van een slechte kwaliteit was, want men kan hieruit echte “pareltjes” plukken, niet alleen louter wat de poëzie betreft maar ook als maatschappelijk representatief voor die periode. Zo was er bijvoorbeeld Hendrik Marsman, de dichter van het “vitalisme”, met o.a. zijn bekend gedicht “Heimwee”(1923), of het gelouterd idealisme van Wies Moens met “De oude gewaden zijn afgelegd” (1920). André Demedts worstelde met die romantische tegenstelling tussen ideaal en werkelijkheid, zoals in het prachtig gedicht “Lof van mijn land” (1940).

Achteraf is het moeilijk om dit nog precies te kunnen inschatten, maar ik heb de indruk dat Oostende toen veeleer de *uitzondering* was die de regel bevestigde. Dit merkt men aan het repertoire van de lokale toneelgezelschappen: vaudevilles, kluchten, boulevardtoneel, e.d.m., naast de klassieke toneeldrama's (tijdens de bezetting kwam er hierin niet veel verandering). Op de Oostendenaar is kennelijk het gezegde van toepassing “Doe maar heel gewoon, dan doe je nog gek

genoeg". Oostende had zijn eigen romantiek gekend tijdens de "Belle Epoque". De Eerste Wereldoorlog en de verschrikkingen van de bezetting hadden hierop een kwalijke domper gezet, en de miseriejaren na W.O.I waren ook slechts kommer en kwel. Toen het daarna langzaam en voor korte tijd wat beter werd (tot de depressie van de jaren dertig), had in Oostende vrijwel niemand nog oren naar romantisch en dweperig gedoe. Vandaar allicht de verklaring voor het feit dat in Oostende meestal koel, nuchter en zakelijk werd aangekeken tegen al de politieke nieuwlichterij die in de jaren dertig de kop begon op te steken. Hier ontbrak de voedingsbodem voor verregaand nationalisme, corporatisme of fascisme! En nazisme zou hier weinig aan de bak komen (wel met enkele "meelopers" en opportunisten).

Economische collaboratie, vrijwillige tewerkstelling, zwarte markt, oorlogswoker

Overigens waren er diverse vormen van collaboratie, die trouwens meestal weinig of geen onderling verband hadden, tenzij het feit dat het ene soms een logisch gevolg was van het andere. De eerste vorm die opdook (... en na de oorlog het minst werd vervolgd) was de "klassieke" *economische collaboratie*, een eufemisme voor snel geldgewin. Dit profitaat is van alle tijden en de beweegreden hiervoor is heel eenvoudig eigenbelang en zelfverrijking, rap en handig gebruik maken van uitzonderlijke omstandigheden. Zelf werd ik in het postcommunistisch tijdperk af en toe geconfronteerd met dergelijke specimens in Oost-Europa, de Balkan en de Kaukasus (vaak ex-leden van de KGB of andere geheime diensten, die hun exclusieve professionele kennis en ervaring dadelijk wisten te "verzilveren"). En het gaf een wrang gevoel te moeten vaststellen dat die parasieten te midden van al die ontbering en ellende een luxueus en zelfgenoegzaam leventje konden leiden. Zoals eerder aangetoond in deze studie, heeft bij ons deze vorm van collaboratie een voorgeschiedenis die teruggaat tot de jaren dertig, ... zodat de juridische term "collaboratie" hierop eigenlijk niet volledig van toepassing is, omdat dit de enige vorm van collaboratie is die duidelijk niet beperkt is tot de bezettingsperiode *doch er reeds aan voorafgaat*. Het was overigens het misverstand, de vergissing en het drama van de *niet*-economische collaboratie dat zij hun samenwerking met Duitsland zagen als een engagement, een opdracht, een zending, en dus *als een doel* op zichzelf... terwijl zij blind waren voor de ware en onderliggende bedoelingen van de nazi's.

Het hoeft geen betoog dat deze collaboratie niet opdook bij de gewone man maar veeleer bij industriëlen, bankiers, financiers, zakenlieden, vrije beroepen en zelfstandigen, kortom daar *waar reeds geld was* (incl. relaties en contacten) en een mooie schep erbij steeds welkom kon zijn. Vooral via de Organisation Todt (O.T.) werd door de Duitsers in toenemende mate een beroep gedaan op hun "medewerking". Het belang voor de Duitse oorlogsinspanning is ongetwijfeld enorm geweest, ...zelfs nog vooraleer de oorlog was begonnen. Het gekke van de zaak is het onthutsend feit dat "men" na de oorlog voor deze vorm van collaboratie opvallend "mild" is geweest, ...hetgeen alles te maken had met de harde noodzaak om het land zo vlug mogelijk weer op te bouwen met het oog op een heropleving van het bedrijfsleven en van de economie.

Een "zijtak" van de economische collaboratie was de *vrijwillige* tewerkstelling in Duitsland. Dit was economische collaboratie *van de kleine man* (hierover werd na de oorlog *niet* de spons geveegd, vooral omdat men, eens in Duitsland, vrij vlot en vaak onbewust verzeild raakte in minder onschuldige vormen van collaboratie). Dit kreeg al vlug een grote omvang. Uiteraard ging het hier om de arbeider en was het "om den broode": miserie, werkloosheid, geldgebrek en armoede. Hiertegenover stonden dan aanlokkelijke beloften en vooruitzichten, die weliswaar niet allemaal en niet volledig beantwoordden aan de werkelijkheid maar die intussen toch een grote toevloed van arbeidskrachten naar Duitsland op gang brachten.

Een "zijsprong" van de economische collaboratie was de *zwarte markt* en de *oorlogswoker*. Dit was geen "zijtak" van de economische collaboratie ...omdat de bezetter dit helemaal niet gedoogde (ofschoon deze, vooral via de O.T., zich eveneens flink bevoorraadde via de zwarte markt!). Doch

net zoals in de economische collaboratie kwam het allemaal neer op hetzelfde: profitaat, vulgair geldelijk gewin en zelfverrijking op de kap van de kleine man. Op die zwarte markt zijn kleine fortuinen binnengerijfd. Koplopers waren allicht de boeren, want naar hun producten was de grootste “vraag” op deze onzichtbare maar wijd verspreide “markt”. Bij onze vissers was dit zeker veel minder het geval omdat de visprijzen streng gereguleerd waren, met weinig of geen “achterpoortjes”. Een “commerciële” groep die in het *Sperrgebiet* sterk tegen deze zwarte markt aanleunde, was deze van de “blauwers”, de voedselsmokkelaars (ook werd er veel “voor eigen gebruik” gesmokkeld). Activiteiten op de zwarte markt waren streng verboden en strafbaar, doch enkel wie bij een of andere controle op heterdaad betrapt werd, kon “tegen de lamp vliegen”. De “pakkans” was dus niet zo groot ... en daartegenover stonden enorme woekerwinsten! Na de oorlog werd de omvang van al dat “zwart geld” grotendeels “gereduceerd” via de operatie Gutt, maar de meest pientere knapen hadden reeds tijdens de bezetting hun buit veilig belegd in onroerend goed, en ook na de bevrijding was er hieraan wel nog ergens een mouw aan te passen voor wie “de weg kende” (en hierover verder geen details ... want dit is nog steeds een zeer delicate zaak!).

Culturele en politieke samenwerking in Oostende

De volgende stap was *culturele samenwerking*. Aanvankelijk had dit niet veel succes, hetgeen verklaart waarom die “onschuldige” vorm van samenwerking al vlug in politiek vaarwater terecht kwam, zij het dan veeleer organisatorisch en structureel dan strikt individueel. Het duidelijkst voorbeeld hiervan was de culturele vereniging DE VLAG (Vlaamsch-Duitse Arbeidsgemeenschap / Flämisch-Deutsche Arbeitsgemeinschaft) onder leiding van “Landsleider” Jef Van de Wiele. Reeds in augustus 1940 had - blijkbaar met de zegen van Berlijn - deze organisatie zijn werkzaamheden niet alleen hervat maar ook sterk opgedreven. Allicht omdat dit niet veel weerklank vond bij de bevolking, ging DE VLAG al spoedig aanleunen bij de Duitse NSDAP om ten slotte als “Vlaamse SS” volledig op te gaan in de SS. In Oostende is DE VLAG blijkbaar nooit van de grond gekomen, duidelijk bij gebrek aan een concrete “voedingsbodem”. Wel zijn er – zoals overal elders – individuele gevallen geweest van culturele samenwerking, meer bepaald kunstenaars en letterkundigen, doch voor de nazi’s was dit slechts “kleine garnaal” waaraan niet veel betekenis werd gehecht, ook al was de Duitse propaganda nooit ervan afkerig om met “nuttige idioten” uit te pakken! Wat Oostende betreft, mag gesteld worden dat het culturele leven hier doorgaans verder zijn gang wist te vinden, weliswaar rekening houdend met de richtlijnen en de censuur van de bezetter.

Maar met die culturele samenwerking begon het hoofdstuk van de *politieke* samenwerking, ...en dát was voor de nazi’s van veel groter belang. Hierbij komen vooral het V.N.V. en REX in het geding. Toch was dit, zeker wat het V.N.V. betreft, niet dadelijk het geval, wel integendeel. Het V.N.V., opgericht in 1933 als een Vlaams-nationale partij, was al vlug een middelgrote partij geworden, vooral in de corruptie- en schandalensfeer die toen het politieke milieu ernstig in opspraak bracht (een klassiek verschijnsel, maar toen werd dit voor het eerst via de media in het lang en het breed “uitgesmeerd”). De achterban bestond dus uit nogal wat “malcontenten”, maar de leiding was rechtsradicaal (doch daarom nog niet extreemrechts) en vooral Vlaams-nationalistisch (zonder enig verband met het nationaal-socialisme, ofschoon er wel wat sympathisanten zullen geweest zijn). In Oostende had V.N.V. niet veel aanhang, want Vlaams nationalisme was iets dat de bevolking zeker niet aansprak, noch de burgerij en middenstand (toen nog in ruime mate Franstalig of franskiljon), noch de arbeiders- en vissersbevolking (overwegend socialistisch gericht). In ieder geval is in Vlaanderen de politieke collaboratie grotendeels ontstaan uit een reeds bestaand *volksnationalisme* (*volksverbonden* tegenover *volksvreemd*), hetgeen uiteraard niet kan gezegd worden van Wallonië en Brussel waar het Rexisme vanuit een *totaal andere* (kleinburgerlijke en fascistische) hoek kwam, reden allicht waarom het historisch onderzoek naar de collaboratie daar nog trager is op gang gekomen dan in Vlaanderen (en de media er tot vandaag graag verwijzen naar de collaboratie in Vlaanderen!).

Een apart geval was het Verdinaso van Joris van Severen. Afgaande op enkele Verdinaso-manifestaties in de jaren dertig (en botsingen met de “Roode Valken” van Louis Major), lijkt het erop dat deze rechtsradicale beweging ook in Oostende wel wat aanhang had, vooral in de burgerij en de middenklassen en bij de katholieke Franstalige bourgeoisie, want Van Severen was zeker geen flamingant doch een ideoloog die droomde van *Dietsland*, *Groot-Nederland* en een herstel van het *Bourgondisch Rijk* (wat dat ook moge geweest zijn!). We zullen nooit weten of zelfs maar kunnen gissen, in welk politiek vaarwater hij zou kunnen terechtgekomen zijn indien hij niet in Abbeville was vermoord. In elk geval werd hij vanuit Berlijn met een scheef oog bekeken, en zijn voortijdige verdwijning zal daar zeker niet met treurnis onthaald zijn. Niet alleen was hij geen “pangermanist” maar hij had bovendien zeer goede relaties en connecties tot in de hoogste kringen, en al die elitaire en aristocratische “Salonfähigkeit” paste niet in het kader van de “vitale volkskracht” van de “Volkstümlichkeit” die de nazi’s nastreefden. Het is overigens nogal kenschetsend dat de jaarlijkse “bedevaart” naar het graf van Joris Van Severen in Abbeville in Oostende steeds volle bussen lokte (weliswaar ook en misschien vooral “bevolkt” met bijdehandse Oostendenaars die gewoon even een uitstapje naar “la douce France” wilden, met een “Picon” en een lekker etentje onderweg).

Van V.N.V. naar “Zwarte Brigade”

Aanvankelijk nam het V.N.V. tegenover de nieuwe politieke toestand een afwachtende houding aan. Intussen bracht de “Leider” Staf de Clercq een brede Vlaamse volksbeweging op gang, een fusie van het V.N.V. met de restanten van Verdinaso en REX-Vlaanderen, en dit onder de naam “Eenheidsbeweging V.N.V.”. Het was duidelijk de bedoeling om de onderhandelingspositie tegenover Berlijn te verstevigen, des te meer daar een kaper op de kust was opgedoken, DE VLAG, die duidelijk pro-Duits en zelfs pro-nazi was. De V.N.V.-strekking beoogde dus de Vlaamse zelfstandigheid, terwijl DE VLAG Vlaanderen als een “gouw” zag opgaan in een “Groot Germaans Rijk”. Politiek-realistisch bekeken, kan men het ook zo stellen, dat de groep van DE VLAG tegenover de nazi’s aan “Realpolitik” deed (in de wetenschap dat er toch geen alternatief was) terwijl de V.N.V.-leiding nogal naïef was ...bij gebrek aan duidelijk inzicht in de ware bedoelingen van Hitler omtrent het politiek lot van België.

Uiteindelijk zou het allemaal op hetzelfde neerkomen: een volledige en onomwonden politieke (en zelfs militaire) collaboratie met nazi-Duitsland. Want de afwachtende houding van het V.N.V. was niet lang houdbaar, meer bepaald slechts één jaar. In mei 1941 werd de eerste stap in die richting gezet en daarna ging het van kwaad naar erger. Vanzelfsprekend heeft DE VLAG hierin een rol gespeeld. Tussen beide partijen werd er aan opbod gedaan en er ontstonden allerhande wrijvingen. Dat was Hitler welgevallig want ook in Duitsland wist hij zeer handig, binnen het eigen kamp, diverse groepen en groepjes tegen elkaar uit te spelen (een aspect van het Hitler-regime dat historici nog niet voldoende hebben onderzocht).

Intussen had het V.N.V. zijn “Grijze Brigade” (een orde- en lijfwachtgroep) omgevormd tot een partijmilitie onder de naam “Zwarte Brigade”. Deze nieuwe Brigade was niet bewapend, en diende uitsluitend voor parades, optochten en machtsvertoon. Er was dan ook geen binding of samenwerking met de bezettende overheid, althans toch niet in deze beginfase. Bij Oostendse kinderen was die Zwarte Brigade vooral bekend omwille van de nogal indrukwekkende optocht op zondagmorgen, vanuit de Rijkswachtkazerne in de Alfons Pieterslaan naar de hippodroom Wellington (voor hun wekelijkse parade en bijeenkomst), en dit onder het zingen van allerlei krijgshaftige stapliederen. Volwassenen vertoonden zich toen zo weinig mogelijk in de buurt of keerden ostentatief de rug naar heel dit fascistisch machtsvertoon.

Parade van de “Zwarte Brigade” op de hippodroom Wellington

Solidariteitsfeest voor de Oostfronters in het “Schweizerhof” (23.11.1941)
(= het gebouw van “Het Witte Paard”)

V.N.V.-bijeenkomst in Oostende in de Koninklijke Schouwburg

Daarnaast werd in juni 1941 een “Vlaamsche Wacht” opgericht (niet toevallig samenvallend met de Duitse inval in Rusland), en dit met goedkeuring van het College van Secretarissen-generaal en onder leiding van Belgische ex-legerofficieren, die waren ontslagen uit krijgsgevangenschap dank zij hun lidmaatschap van de Nieuwe Orde-gezinde “Luitenant de Winde-kring”. Dit korps moest eigenlijk een “Vlaamse Rijkswacht” worden, maar toen bleek dat de rekrutering zeer vlot verliep (blijkbaar omdat men hierin geen vorm van collaboratie zag), kreeg de Wehrmacht ervoor belangstelling en kwam het, zij het indirect, onder leiding van de nazi-gezinde Adriaan van Coppenolle, ex-luitenant-kolonel bij het Belgisch leger.

Militaire collaboratie

En zo belanden wij in de *militaire collaboratie*, die duidelijk zijn oorsprong vond in die politieke samenwerking. Het “zaad” hiervoor werd al vroeg uitgestrooid door hen die zich *vrijwillig en strikt individueel* aanmeldten voor een of ander militair of paramilitair Duits organisme, en dit gevolg gevend aan Duitse wervingscampagnes. Na juni 1941 (inval in de Sovjet-Unie) meldten zich een aantal anti-communistische en/of katholieke Belgen aan voor de Waffen SS “ter bestrijding van het goddeloos bolsjewisme” en “ter beveiliging van het Avondland op de voorposten van de Westerse beschaving”, ...en dit nog vooraleer er sprake was van de oprichting van een Vlaams Legioen (later de SS Division Langemark) of van een “Légion Wallonie”. Maar ook de N.S.K.K. (National Sozialistisch Kraftwagen Korps) en de O.T. (Organisation Todt) waren erg in trek, en vrouwen konden aan het front terecht via het DRK- Duitse Rode kruis of konden aansluiten bij de Vrijwillige Vrouwelijke Arbeidsdienst. De meisjes konden lid worden van de “Dietsche Meisjesscharen”; deze mantelorganisatie van het V.N.V. was geen militaire of paramilitaire jeugdvereniging, maar zij ontbrak op geen enkele militaire manifestatie, zoals bij het uitbundig “uitwuiven” van vrijwilligers voor het Oostfront. Terloops hierbij aangestipt: Voor zover mij bekend, was er in het station van Oostende nooit een georganiseerd en luidruchtig “uitwuiven” van Oostfrontstrijders (vermoedelijk omdat in Oostende slechts weinigen zich geroepen voelden voor deelneming aan de “kruistocht tegen het goddeloos bolsjewisme”),...doch dit gebeurde dan wel met veel heisa in het station van Brugge, waar telkens een vrij groot contingent vrijwilligers uit Brugge en het Brugse Ommeland opstapten. Brugge is immers steeds veel “christelijker” geweest dan Oostende ...

Het V.N.V. en ook DE VLAG bekeken die militaire rekrutering aanvankelijk met lede ogen aan en waren hierover zeker niet opgetogen. Het V.N.V. zag hierin een gevaar voor “verduitsing” (en dus vervreemding) van dynamische en “veelbelovende” elementen. De keuze werd dan ook nogal vlug gemaakt : dan maar liever *zelf* en *autonoom* de militaire samenwerking organiseren! Op die manier is het V.N.V. steeds verder weggegleeden in de collaboratie ... tot er geen mogelijkheid meer was om op zijn stappen terug te keren. Dit ondervond V.N.V.-leider Hendrik Elias toen hij zich in toenemende mate bedrogen en misbruikt voelde door de nazi's en reeds in 1943 bepaalde vormen van samenwerking wilde in vraag stellen.

Het is trouwens ontnuchterend wanneer men verneemt hoe *de Duitsers zelf* aankeken tegen het fenomeen van de collaboratie. Veel historisch onderzoek is er hiernaar nog niet verricht, doch het weinige dat wij hierover weten, werpt toch een ontstellend licht op hun verregaande cynisme en hun gebrek aan respect voor de motieven, de behoeften en de achtergrond van hun bondgenoten. Een oudere Duitse EU-collega, die tijdens de oorlog in België verbleef en er kennelijk enige kennis opdeed over de collaboratie, vertelde mij ooit in een openhartig gesprek: “Die Nazi-Behörden konnten sich in Ruhe zurücklehnen und die Selbstzerfleischung der Rechtsradikale Parteien in Belgien beobachten. Bei ihnen war inzwischen alles klar: mit dem Untergang des Widerstandskreises vom 20. Juli 1944 war die letzte ernstzunehmende innendeutsche Opposition völlig verschwunden!”. Het V.N.V. was weliswaar geen “Traumkandidat” maar “versprach

Hoffnung, nicht auf das Weiterregieren (das war nie das Ziel!) aber auf weitere Zusammenarbeit, und vielleicht mehr als die Nazis erhoffen durften”.

Diezelfde Duitser zei terloops over het fenomeen Degrelle: “Die Belgier, von ihren farblosen Politikern enttäuscht, waren - eben sogar in Flandern - erstaunlich gnädig mit ihrer lauten und schillernden REX-Führer” (...er waren trouwens overal - en tot in Oostende - nogal wat Rexisten!). Wat betreft *mondelling* bronnen (meestal eenzijdig, emotioneel en “selectief”), lijkt het overigens - wegens weinig of geen persoonlijke betrokkenheid - dat *Duitse* uitspraken doorgaans minder subjectief en dus meer relevant zijn dan die van eigen volk.

Een nieuwe gedragsnorm: “dem Führer entgegenarbeiten”

Over het vermogen van de collaboratie tot politieke beïnvloeding maakten de Duitsers zich niet veel begoochelingen. “Die Belgische Rechtsradikale möchten gern in ihrer Presse die Politik mit der Realität der Menschen konfrontieren, aber dummerweise konfrontierten sie die Menschen nur mit der Realität der Politik!”. Er waren (behalve, in zekere mate, Degrelle in Wallonië en Brussel) weinig of geen charismatische figuren, en hun optreden en uitspraken waren veelal saai en voorspelbaar : “So ein Personal hat den Ueberraschungsfaktor einer Sanduhr! Aber bei uns in Deutschland sprach der Führer uns *zum Herzen*, es gab ja immerhin die Begeisterung und zwar bis zum bitteren Ende. Und *keiner* handelte aus Befehlsnotstand, weil die Nazis *und auch Nicht-Nazis* dem Führer eben sogar *entgegenarbeiten* wollten!”.

Ofschoon recent “ontdekt”, was dat fameuze “dem Führer entgegenarbeiten” (hem “tegemeet werken”, d.i. handelen naar wat hij blijkbaar wenselijk achtte ... en zelfs trachten zijn wensen te voorkomen) echt *typisch* voor de nazi’s (er was zelfs nooit een *schriftelijk* bevel van Hitler inzake de “Endlösung”!), maar die mentaliteit was doorgaans vreemd aan hun handlangers in de bezette gebieden, die gewoon waren aan een autoritair en hiërarchisch regime, wat dan voor de nazi’s een reden was tot minachting en ergernis. Het afgezaagde deuntje van “Befehl ist Befehl!” moet dan ook met een groot korreltje zout genomen worden. In werkelijkheid beschikten de Duitsers over een zekere marge voor *persoonlijk initiatief* ...en werd dit zelfs stilzwijgend aangemoedigd. Doch dat hebben zij lang kunnen *verborgen* houden, net zoals de ware toedracht rond “Wir haben es nie gewusst” en de zogenaamde “Befehlsnotstand”.

Anderzijds heb ik destijds als jonge ambtenaar in het Ministerie van Landbouw kunnen ervaren dat de nadien terug “opgeviste” ex-NLVC-ambtenaren (aan wie tenslotte weinig ten laste kon worden gelegd, ...tenzij een doeltreffende werking tijdens de bezetting!) veelal zelf ook behept waren met dat “entgegenarbeiten”-syndroom, ongetwijfeld een “erfenis” van hun eigen oorlogsverleden. Van hun kaderpersoneel verlangden ze dat zij voldoende en in ruime mate initiatieven zouden nemen *zonder* hiervoor telkens en vooraf strikte orders of richtlijnen te krijgen, doch dan wel steeds “volledig in de geest van de chef” (ook bij de besluitvorming en het bijsturen hoefde je doorgaans niet te wachten op instructies, tenzij af en toe een “stille wenk”). Aanvankelijk dacht ik dat dit (voor die toen nog autoritaire tijd) een totaal nieuwe “managementstijl” was, doch slechts later kwam ik tot het inzicht dat dit verband hield met dat oorlogsverleden. Dit “systeem” had voorzeker *ook zijn goede kanten*. De Minister en zijn Kabinet waren belast met het dagelijks beleid waarvan de grote krachtlijnen grotendeels werden bepaald via het Europees landbouw- en visserijbeleid, terwijl zowel voorbereiding als tenuitvoerlegging werd overgelaten aan de zin voor initiatief en de verbeeldingskracht van het middenkader, ...wat al bij al dan toch wel een bestendige “dynamiek” opleverde die voor de landbouw en de boerenstand beslist geen windeieren heeft gelegd. Er ontbrak hierbij echter - zeker in die zeer gevoelige en kwetsbare voedingssector (met de cruciale rol van inspecties en controles!) - een uiterst belangrijk element, namelijk een degelijk gestructureerde *centrale en overkoepelende* dienst voor preventie en civiele defensie inzake voedselvoorziening, onder directe leiding van de Secretaris-generaal en *rechtstreeks* verantwoording verschuldigd aan

de Minister en voorts aan de Eerste-Minister (via de Nationale Veiligheidsraad ...die echter zelf ook al een schimmig en miskend bestaan leidde). Deze *ingebouwde leemte* had uiteindelijk fatale gevolgen, namelijk de “tsunami” van de dioxinecrisis in 1999 (er kon evengoed een andere oorzaak geweest zijn, zelfs biochemisch terrorisme, een aanslag op de voedselketen)), en dit met diverse (vooral politieke) gevolgen tot vandaag. Dit wijst andermaal erop dat men moet kunnen lessen trekken uit de geschiedenis ... vooropgesteld dat men de geschiedenis (en vooral de “verborgen” geschiedenis) goed kent en erin een diepgaand inzicht heeft verworven.

De nieuwe (Duitsgezinde) ambtenaren die werden aangesteld op hoge posten, waren meestal *opvallend jong* (een dertiger op een sleutelpositie was geen uitzondering!), en dit werd in de hand gewerkt door de *Uberalterungsverordnung* (7.3.1941), de verplichte pensionering van ambtenaren op de leeftijd van 60 jaar. De nazi's kozen doelbewust voor prille, beïnvloedbare en dus nog “kneedbare” elementen. Die oude garde met een oorlogsverleden is alzo nog actief kunnen aanblijven tot het begin van de jaren tachtig ...en onvermijdelijk had de intussen aangetreden naoorlogse generatie onbewust ergens hun invloed ondergaan. Er mag bijgevolg gesteld worden dat *in mentaal opzicht*, zeker op een hoger echelon, het einde van de bezetting niet plots begonnen is bij de bevrijding in september 1944. “Vita brevis, ars longa...”

De plaatselijke “Nieuwe Orde”-gemeenschap in Oostende

Wie zich aangetrokken voelde tot de “Nieuwe Orde” via een of andere vorm van collaboratie, kwam vrijwel automatisch terecht in een “apartheid”, een afgezonderd samenleven *naast en buiten* de traditionele Oostendse gemeenschap. De “zwarten” beseften dat zij - om het nog zacht uit te drukken - zeker niet geliefd waren bij de bevolking. En naarmate de krijgskansen begonnen te keren, sloeg dit om in haat en afkeer (ook was er veel nijd en ergernis wegens de hun toegekende voordelen “in natura”, zoals extra rantsoenzegels). Vooral de vissers namen geen blad voor de mond en durfden al eens “een grote bek opzetten”. Het gevolg was dat de collaborateurs en hun gezin zich steeds meer terugtrokken binnen een eigen en afgezonderd gemeenschaps-, verenigings- en ontspanningsleven. Zij hadden hun eigen feesten, optochten, herdenkingen, vergaderingen en manifestaties. Dit was ook wel nodig, want meer bepaald het V.N.V. voelde wel aan dat er in toenemende mate behoefte was aan “animatie” om bij de eigen gelederen de moed en het moreel erin te houden! In elk geval wist het V.N.V. dit extern sociaal isolement om te buigen in een *interne sociale cohesie*, een eigen sociaal “netwerk” van contacten en “verbroedering”. En dit blijktbaar met goed gevolg. In het voorjaar van 1945 gold in Duitsland het gezegde “Geniesse vom Krieg, der Frieden wird fürchterlich sein!”. In het voorjaar van 1944 hadden onze “zwarten” dit kunnen omzetten in “Geniet nog wat van de bezetting, want de bevrijding zal verschrikkelijk zijn!”. Doch dit was niet het geval want van een “Götterdämmerung”-sfeer was er nog niets te. Er waren zelfs nog nieuwe inschrijvingen bij collaborerende organisaties (...ook nog na de landing in Normandië!).

Het “Schweizerhof” (Van Iseghemlaan, zaal van het “Witte Paard”) was in Oostende de spil van dit apart gemeenschapsleven, zoals voor Oostfront-Solidariteitsfeesten, V.N.V.-vergaderingen, e.d. Er werden “aanmoedigende” toespraken gehouden, met als “kernwoorden” *engagement, overtuiging, inzet, daadkracht, plichtsvervulling, trouw, arbeid, samenhorigheid, strijd, offerbereidheid, thuisfront*. Waren dit holle woorden of geloofden zij echt in dat “gedachtegoed”? Ook de Koninklijke Schouwburg (hoek Vlaanderenstraat – Van Iseghemlaan) was erg in trek, doch meestal voor culturele manifestaties. Anderzijds had de “Zwarte Brigade” zijn wekelijkse parade op zondagmorgen in de hippodroom. Mannen die graag paradeerden in een mooi uniform, met laarzen, koppelriem en stormband, kwamen hierbij zeker aan hun trekken, vooral wanneer ze ook nog martiale stapliederen zongen. “Zingend volk, groot volk!”

Wantrouwen als basisgegeven van het dagelijks leven

Bij ons net om de hoek woonde een man van de “Zwarte Brigade” en hij was bijzonder trots op zijn uniform. Hij was gehuwd met een lieve en mooie vrouw en zij hadden een kinderrijk gezin. Niet veel op aan te merken, dacht je? Doch wij, de buurtkinderen, mochten met hun kinderen niet spelen of ook maar enige omgang hebben. Onze ouders vreesden immers dat hun kinderen zich wel eens iets zouden kunnen laten ontvallen dat niet bestemd was voor “zwarte” oortjes (zoals het beluisteren van de BBC). In Duitsland werden de leden van de *Hitlerjugend* ertoe aangespoord om “volksverraders” en “defaitisten” te verklikken, ja zelfs hun eigen ouders! Zo’n vaart heeft het hier nooit gelopen, maar er heerste wel een verregaand wantrouwen, een bestendig spanningsveld. Dit diep wantrouwen werd tijdens de bezetting een pijnlijk en soms hartverscheurend basisgegeven van het dagelijks leven. Want wat is er erger dan wanneer men elkaar gaat schuwen als de pest? ook kinderen onder elkaar?? Het is die openstapeling van onderdrukte en opgekropte gevoelens die bij de bevrijding onvermijdelijk een uitlaatklep zou vinden in volkswoede en blind straatgeweld. En in een overwegend anglofiele stad als Oostende was het isolement van de “zwarten” allicht nog groter dan elders.

Op een en ander is duidelijk van toepassing het sociologisch concept van het “verschuivend referentiekader”: wanneer het eigen referentiekader totaal verandert, verandert al evenzeer eigen gedrag en houding. Wat dan door de buitenwereld beschouwd wordt als “afwijkend gedrag”, ziet men daarentegen in eigen kring als volkomen “normaal”. Dit concept ligt trouwens aan de basis van wat Duitse historici “die Täterforschung” noemen, het onderzoek naar het verklaren van de handelingen van daders. En ook de “onwetendheid”, het ontkennen, het verdringen en het *negationisme* na de oorlog kunnen hierin een verklaring vinden: er kwam een nieuw referentiekader, er ontstond plots een nieuwe situatie ... waaraan al wie iets op zijn kerfstok had, zich mentaal vrij snel wist aan te passen. “Wir haben es nie gewusst ...”.

Vrouw en maatschappij ... en “Nieuwe Orde”

Vrouwen konden zich aansluiten bij het V.N.V.V (Vlaams Nationaal Vrouwenverbond), dat zich o.a. inzette voor het werven van verpleegsters voor het DRK- Duitse Rode Kruis (nadien gelijkgesteld met “militaire” collaboratie!). Zij hadden een maandblad “**Vrouw en Volk**”, een sociologische tegenhanger van de partijkrant “Volk en Staat”, want de naam zegt het zelf: het vrouwbeeld kaderde in een zeer traditioneel rollenpatroon en de vrouw (“dienstbaar aan het volk”) werd niet verondersteld zich bezig te houden met “staatszaken” (*Volk en Staat*). Dat oerconservatief vrouwbeeld sloot naadloos aan bij het KKK (*Kinder, Küche, Kirche*) van de *Kaiserzeit*. Meisjes konden terecht bij DMS - Dietsche Meisjesscharen (voornaamste activiteiten: volksdansen, sport, zangstonen, voordrachten, daguitstapjes), terwijl jongens konden aantreden bij de Dietsche Blauwvoetvendels, die bekend waren om hun dreunende parades met “landsknechttrommels”, een voorloper van de hedendaagse drumband. Al met al eigenlijk vrij onschuldige activiteiten (niet te vergelijken met de paramilitaire “Hitler-Jugend” in Duitsland), ...maar na de bevrijding niettemin het voorwerp van een genadeloze repressie.

Het is opvallend dat over de rol van de vrouw in die nazi-problematiek *tijdens de bezetting* (en ook die van de vrouw in het verzet!) weinig onderzoek is verricht, in tegenstelling tot haar lot *tijdens de repressie*, waarbij zij (zeker in 1944/45) vaak het slachtoffer bleek te zijn van een “wilde” repressie, meestal voor niet-strafbare “feiten” (zoals een relatie met een Duitser, gehuwd met een “zwarte” en/of moeder van een Oostfronter). Haar gebeurlijke of vermeende betrokkenheid tijdens de bezetting was niet alleen minder “spectaculair” maar speelde zich ook grotendeels af binnen een besloten en dus minder bekend kader, ver van het uiterlijk vertoon van de mannelijke collaborateurs. Dit paste trouwens volledig in het toenmalig tijds kader van het traditionele rollenpatroon man/vrouw. Zelfs de vrouwen en meisjes in uniform (vooral dan de *Dietsche*

Meisjesscharen) vertoonden zich niet veel in het openbaar of (zoals de DRK-zusters) vertoefden in het buitenland. Dit alles verklaart wellicht waarom dit thema nog niet veel aandacht kreeg, ook al omdat nadien angstvallig erover werd gezwegen.

Om zich van omvang en aard van die vrouwelijke collaboratie enig idee te kunnen vormen, zijn wij aangewezen op de repressiedossiers omtrent vrouwen die *effectief* strafrechtelijk vervolgd werden, doch dat heeft het nadeel dat het bij de Krijgsauditeur vooral ging om de “feiten” en niet zozeer om de “context” waarin die feiten hadden plaats gegrepen. Het blijkt dat zij een minderheid vormden (slechts een tiende) van het totaal aantal veroordeelden. De meeste vrouwen (bijna allen huisvrouwen) hadden tijdens de bezetting wel wat anders om het hoofd, ...de strijd om de “dagelijkse kost”. Op hen was toepasselijk (uit “Op de vismarkt ben ik geboren!”) “ik lees geen boek of gazetten, en van politiek trek ik mij niks aan”. Bovendien ging het veelal om eerder typisch “vrouwelijke” vormen van collaboratie (gaande van DRK-verpleegkunde ...tot verklikking). Over hun motivering hebben wij alleen vermoedens, doch het lijkt erop dat het meestal ging om een *persoonlijke* beweegreden. Het is overigens niet uitgesloten dat het *feminisme* hier *reeds tijdens de oorlog* een oorsprong vond, *zowel in de collaboratie als in de verzetsbeweging*, omdat zowel in het een als in het ander ongetwijfeld veel vrouwen een middel vonden om te ontsnappen uit een verstikkend maatschappelijk “korset” en zich daadwerkelijk te doen gelden als een vrouw *naast en niet onder* de mannen (de V.N.V.-leiding had trouwens al vlug af te rekenen met een groeiende drang naar autonomie bij de leidsters van V.N.V.V en DMS!). Hierover is alleszins het laatste woord nog niet gezegd!

Het falen van het democratisch systeem

Een essentiële voorwaarde voor een nazi-machtsovername, zowel in Duitsland als elders, was de mogelijkheid en de “ruimte” die ontstond door het falen van het democratisch systeem. Vreemd genoeg is dit een thema dat doorgaans over het hoofd wordt gezien in de talloze studies die over nazisme en fascisme zijn gepubliceerd (misschien wel omdat dit ons verplicht “in eigen boezem” te kijken). Een ander desbetreffend aspect is het volgende: Hitler wordt thans algemeen beschouwd als zijnde een psychopaat (hij had ervan alleszins enkele opvallende kenmerken ... en hetzelfde kan gezegd worden van de meeste van zijn paladijnen), doch een wetenschappelijk verantwoorde psychoanalyse kon dit nooit bevestigen, niet in het minst ook omdat het “studie-object” een stugge en gesloten eenzaat was die zijn diepste roerselen nooit bloot gaf (zelfs zijn fameuze, “intiem” bedoelde “Tischgespräche” zijn eindeloze monologen van een kletsmaajor die kennelijk zichzelf graag hoorde praten ...). Maar het gebrek aan inzicht in het *pathologisch* karakter van Hitler en zijn trawanten heeft ongetwijfeld de opgang, de machtsovername en de zegetocht van het nazi-regime sterk in de hand gewerkt.

Doch men kan de zaak *ook omkeren* : hoe zat het met de psychoanalyse van volgelingen, handlangers en sympathisanten? Ook dat werd tot dusver nooit wetenschappelijk onderzocht. Vanuit mijn professionele kennis en ervaring inzake overheidsmanagement (evenzeer een fel verwaarloosde wetenschap!) had ik steeds belangstelling voor het omgaan met / én de wisselwerking met grootschalige, gevarieerde en variabele collectiviteiten. Wat politici betreft, staan we hierbij voor een raadsel : een “stemmenkanon” blijkt achteraf nogal dikwijls een terrein achter te laten dat bezaaid is met mijnevelden en tijdbommen, terwijl een ware staatsman zelden of nooit electoraal aan bod komt (Churchill, de “redder van Europa” en de grote overwinnaar in W.O.2, leed zelfs onmiddellijk na de eindoverwinning een smadelijke stembusnederlaag!). Wat de psychoanalyse van de Duitse achterban betreft, is het “dem Führer entgegenarbeiten” nog steeds een raadselachtig fenomeen ...als men hierbij voor ogen houdt dat de Duitsers voordien bekend stonden om hun slaafse “Untertanengeist” (met daarin een bepaalde “pikorde” van hoog naar laag). Niet voor niets werd Hitler aangesproken met “*mein Führer*” (en dit liefst met ontroering in de stem!), net alsof men hierdoor een stukje deelachtig werd aan zijn “verbluffend” leiderschap. Met als

gevolg dat men onvoorwaardelijk en zonder zich hierbij vragen te stellen, zijn uiterste best deed om het “de geliefde Führer” zoveel mogelijk naar zijn zin te maken op grond van zijn vermeende wensen en bedoelingen.

Administratieve collaboratie

Wat de *administratieve collaboratie* betreft, hiervoor meen ik te mogen verwijzen naar de hoofdstukken aangaande de Militärverwaltung, de Galopin-doctrine, het College van Secretarissen-generaal en de Nationale Landbouw- en Voedselcorporatie. Deze vorm van collaboratie lag vrijwel volledig in een “schemerzone” ... omdat uiteindelijk *iedereen* in overheidsdienst - voor zover niet gevlucht naar het buitenland - *onvermijdelijk* in zekere mate en op een of andere manier heeft samengewerkt met de bezettende overheid. De nodige “administratieve epuratie” na de bevrijding kon dan ook *onmogelijk* doorgevoerd worden volgens strikt objectieve en juridisch en statutair gereguleerde maatstaven,... zodat dit heel wat haat en verbittering heeft doen voortleven bij de getroffen en hun gezinsleden.

Het nochtans zeer degelijk opgevat “Statuut van het Rijkspersoneel” (K.B. 2.10.1937) - ofschoon uitgevaardigd wanneer de oorlog zich reeds aankondigde - omvatte *geen enkele bepaling* omtrent de houding en het gedrag van de ambtenaar t.o.v. van een bezettende overheid, tenzij (indirect) de bepaling dat hij zonder de nodige toelating zijn post niet mag verlaten. *Tot op vandaag* wordt hierover nog steeds niets uitdrukkelijk gestipuleerd, alhoewel opeenvolgende Ministers van Ambtenarenzaken zich wél hebben laten verleiden tot het invoeren van allerlei andere en vaak zeer betwistbare wijzigingen van het Ambtenarenstatuut, ... die trouwens de goede werking van de overheidsdiensten zeker niet hebben verbeterd!

Het meest delicate aspect van de administratieve collaboratie is de onrechtstreekse of soms zelfs rechtstreekse medewerking aan de *Jodenvervolging*, een problematiek die vooral gemeentelijke administraties en politiekorpsen kon in opspraak brengen. Voor het overige zat de ambtenarij bestendig ergens “tussen hamer en aambeeld”. Wel was er heel wat passief tot actief verzet (obstructie, tegenwerking, protest, weigering en sabotage) tegen de maatregelen en eisen van de bezettende overheid, en veel ambtenaren en politiefunctionarissen hebben hiervoor een zware prijs moeten betalen, wat o.a. ook in Oostende het geval geweest is (getuige hiervan een ereplaketafel in de inkomhal van het Stadhuis).

Individuele politiek-ideologische collaboratie

Naast de georganiseerde en gestructureerde politieke collaboratie was er een bepaalde “stroming” op basis van *individuele* politiek-ideologische collaboratie ...of van een vaag sympathiseren met Duitsland. Hierover is zeer weinig onderzoek verricht, en wellicht is het intussen reeds te laat om hiermede nog te beginnen. Toch mag gesteld worden dat (trouwens sedert de jaren dertig) die “stroming” vrij sterk aanwezig was in bepaalde geledingen van de toenmalige samenleving, vooral onder intellectuelen, academici, leerkrachten, kunstenaars, letterkundigen, e.d., personen die wel iets zagen zitten in die zo geroemde “Nieuwe Orde” (een “gunstige vooringenomenheid” die zich trouwens niet beperkte tot de bezette gebieden doch die zelfs aanhang vond in Groot-Brittannië en tot in de USA!). Waren die mensen dan allemaal zo grenzeloos naïef? Vanuit onze hedendaagse bril bekeken, heel zeker, ...maar wie zijn wij dat wij hierover achteraf een vernietigend oordeel kunnen uitspreken??

Die “sympathisanten” (niet noodzakelijk nazi-sympathisanten) hebben doorgaans niemand kwaad berokkend, maar door hun meegaand gedrag hebben zij de bezetter ook nooit iets in de weg gelegd. Hitler heeft steeds gesteld “Wie niet met mij is, is tegen mij!”, maar, omgekeerd, waren er ook heel wat verzetslieden die deze mening deelden. Het ging om *polarisatie*, en wie geen partij koos of een

afwachtede houding wou aannemen, kwam in een “grijze zone” terecht met veel schakeringen en nuances. En zij die overhielden naar een bepaalde richting, zonder zich daadwerkelijk te engageren, werden dan een betwistbaar randgeval waarover men eindeloos van mening kon verschillen ... maar die toch dreigden in de maalstroom terecht te komen indien de oorlogskansen zouden omslaan in een andere richting.

Tijdens mijn legerdienst in Duitsland had ik over een en ander ooit een diepgaand gesprek met een ex-medewerker van de Militärverwaltung. Hij dacht hierover : “Schliesslich war die Begeisterung, die Aufbruchsstimmung ziemlich verschwunden, auf beiden Seiten. Was in 1940/41 beinahe wie eine Liebesbeziehung begann, ist bald ein *distanziertes Verhältnis* geworden. Die Erwartungen und die Hoffnungen der Flamen haben sich nicht erfüllt. Die Euphorie der frühen Jahre war ein Missverständnis. Getäuscht haben sich vor allem die Flamen, besonders das V.N.V.. Deutschland wurde nicht zum Brückenbauer, als den sie ihn gern gesehen hätten. Im Gegenteil, statt sich in der *Zusammenarbeit* zu öffnen, zog der Nazi-Staat sich in eine Festung zurück und errichtete immerhin neue Mauern, voller *Mistrauen gegen alle Reformversuche*. Die Nazi-Lehrmeinung und andererseits die Lebenswirklichkeit des flämischen Nationalbewusstseins rückten deshalb *immer weiter auseinander*. Die Deutschen waren mit ihren *eigenen* Problemen beschäftigt. Und das die NSDAP anfänglich um der Menschen und nicht einer absoluten Idee willen gegründet wurde, dieser Gedanke spielte in Hitlers Weltanschauung längst keine Rolle mehr! ” . Wat zij “Zusammenarbeit” noemden ...en wij “collaboratie”, komt hierdoor duidelijk in een heel ander daglicht !

Tot slot dient hierbij ook nog het volgende te worden aangestipt: raadselachtig blijft het “volharden in de boosheid” (*errare humanum est, perseverare diabolicum* !), het feit dat de meerderheid van de collaborateurs nooit spijt hebben betuigd, doch integendeel overtuigd bleven van “hun groot gelijk”. Was dit uit verblinding? Of uit verdwazing? Of uit onwil om verder door het leven te gaan als een “loser”? Dit bleef en blijft nahangen in een hevige wrok tegen de Belgische Staat en in een maatschappelijk isolement via een eigen verenigingsleven (zoals het Sint-Maartensfonds). Uiteraard heeft dit het tot stand komen van amnestie zeker niet in de hand gewerkt! Wel moet worden opgemerkt dat (reeds kort na de oorlog) het ontstaan van de *Koude Oorlog* hen gesterkt heeft in hun overtuiging (“Zie je wel dat we gelijk hadden! De echte vijand, *het rode gevaar*, heeft al die tijd in Rusland gezeten!”...)”Moest het te herdoen zijn, we deden nog eens hetzelfde!”). De veiligheidsdiensten (meegesleept in die speciale sfeer van de Koude Oorlog) verloren ook al vlug - en niet alleen in België - de nochtans nog steeds nodige belangstelling voor ex-nazi's, fascistten, neo-nazi's en andere extreemrechtse groeperingen,... maar spitsten zich wél toe op al wie links, syndicalist of progressief was! In elk geval heeft dit allemaal de naoorlogse beeldvorming over de collaboratie sterk beïnvloed, en zeker niet positief, zinvol en opbouwend ...

(wordt vervolgd)

ILLUSTRATIES: (uit de collectie André Asseloos)

- parade van de “Zwarte Brigade” op de hippodroom Wellington
- Solidariteitsfeest voor de Oostfronters in het “Schweizerhof” (23.11.1941)
- V.N.V.-bijeenkomst in Oostende